

ПРАВНИ ОСНОВИ ИЗГРАДЊЕ НОВИХ ОРГАНИЗАЦИОНИХ ОБЛИКА СТРАНИХ УЛАГАЊА НА ТЕРИТОРИЈИ ЗАЈЕДНИЦЕ НЕЗАВИСНИХ ДРЖАВА

I Увод

Прописи у материји инвестиционог законодавства, који су у досадашњем СССР-у донети последњих година унели су, у до тада владајуће односе, велике промене. Оне су резултат напуштања принципа из периода планске привреде и централистичко-административног упављања у тој области. процес таквог карактера, који је условио реформу у привреди и омогућио присуство капитала иностраних лица, захватио је готово све земље које су припадале, сада већ непостојећој, економској групацији СЕВ-а.

Предмет овога чланка је ограничен на појаву промена које по својој суштини означавају прелаз на квалитативно сасвим нове облике и услове реализације директних иностраних инвестиција на подручју СССР-а, сада Заједнице Независних Држава. Последње промене и начела створена у оквиру законодавства СССР-а одлучујуће су утицале на карактер регулисања односа у привреди свих садашњих држава које су се налазиле у саставу Совјетског Савеза. У том смислу посебно активну законодавну делатност има Русија, која је у 1991. години донела читав пакет прописа. Њима се фаворизују решења и принципи који погодују успостављању и изградњи односа тржишне економије. Ми се на њима овом приликом нећемо задржавати. Покушаћемо да укажемо на одлике и процес стварања новог формално-правног модела привређивања, који с једне стране значи раскид са старим системом централистичког управљања, а са друге стране чини идејну основу изградње комплексног концепта тржишних односа поводом иностраних инвестиција у специфичним условима политичког и привредног живота. Дакле, правна и фактичка могућност улагања иностраног капитала створена је у завршној фази постојања државе СССР-а. О одликама и значају тих решења биће речи у даљем излагању. Следећи корак у истраживањима са преферирањем према проницању у специфичности нових организационих привредно-правних облика страних улагања на овом територијалном подручју биће драгоцен, али ће он свакако морати да крене од појаве законског основа и већ изграђеног простора и створених могућности за различите облике иностраних улагања, на шта је ограничен и предмет овога чланка.

II Појава, облици и карактеристике улагања капитала иностранних лица

Питање улагања страног капитала се је у СССР-у поставило још почетком двадесетих година, у време НЕП-а, да би 1927. била донета Уредба о акционарским друштвима. Све је то окончано врло брзо. Већ тридесетих година се прешло на наредбодавно-административни систем привређивања, који објективно није ни пружао могућност постојања и рада предузећа са мешовитим саставом капитала.

Правна могућност улагања страног капитала у привреду СССР-а је створена 1987. године увођењем нових облика заједничких предузећа (*sovmestnye predpriiata*), са статусом самосталних правних лица основаних између совјетских и иностраних партнера¹⁾. Јула месеца 1990. године је донета Уредба о акционарским друштвима и друштвима са ограниченом одговорношћу²⁾, према којој инострана правна и физичка лица могу бити оснивачи и таквих привредних организација³⁾.

На тај начин се је совјетско законодавство приближило, у свету, шире прихваћеним традиционалним решењима у овој области.

Када је реч о заједничком предузетништву на темељима нових прописа, његови облици су по својој природи најближи мешовитом друштву са ограниченом одговорношћу. Одговорност учесника је омеђана уделом у оснивачком фонду предузећа у коме нема капитала на акције, а добит се дели пропорционално учешћу оснивача. Оснивање заједничких предузећа је било допуштено у готово свим индустријским гранама, уз могућност отварања филијала и представништва на територији СССР-а, уз једини услов - да је то предвиђено оснивачким документима. Законодавство није предвиђало ни минимални ни максимални износ удела у оснивачком фонду. Висина средстава совјетских и иностраних учесника у оснивачком капиталу предузећа се одређивала њиховом сагласношћу, при чему су се разни облици уложеног капитала могли изражавати у новчаном или другим видовима. Новчани улози су се уносили уплатом на специјални, у том циљу, отворени рачун код банке. У уговору о оснивању заједничког предузећа се наводи ко је од учесника обавезан до отвори поменути рачун у име заједничког предузећа. Уплате могу бити једнократне, али и етапне. У том смислу је потребно предвидети која се сума има уплатити без одлагања, а у ком року и у којим износима треба уплатити преостали део улога. На уложену суму, управни одбор заједничког предузећа издаје одговарајућа документа и потврде.

У погледу заштите инвестиција од експропријације или конфискације, совјетски закон предвиђа да се имовинска права заједничког предузећа штите у складу са законодавством о заштити таквих права совјетских државних организација (Уредба N2 49. чл.2. тач.15.). То значи да је за имовину заједничког предузећа био установљен виши степен заштите у поређењу са неким другим видовима својине. Заједничко предузеће има право да истакне захтев према било којем окупанту његове имовине, укључујући и савесне држаоце. Код кривично-правне заштите имовинских права заједничког предузећа, за крађу су предвиђене санкције као и за случај крађе државне својине, које су знатно оштрије од казни за крађу приватне својине. Имовина заједничког предузећа не може бити конфискована у управном поступку. Претензије у погледу имовине се могу постављати једино за случај неплаћања дугова и то само на основу судске или арбитражне одлуке.

Спољнотрговинском аспекту маркетиншке пројекције делатности заједничког предузећа је био дат веома важан значај. Совјетски партнер је најчешће заинтересован за смањење увоза и увећање извоза. Тиме се тежило стицању валуте за исплату дела добити иностраном партнеру, зараде страном персоналу и сл. Заједничко предузеће има право да самостално остварује спољнотрговинске операције, без посебне дозволе државних органа. Режим кретања робе и друге имовине био је одређен специјалном Уредбом Савета Министара СССР-а. Предвиђало се да се роба, коју заједничко предузеће увози у СССР ради развоја производње, оптерећује минималним дажбинама, или су се оне у потпуности искључивале.

У вези са правним регулисањем опорезивања, важна помена је Уредба бр.49, која је била конкретизирана Инструкцијама Министарства финансија СССР-а бр.124 из 1987.године. Заједничко предузеће подлеже двоструком опорезивању: порез на остварену добит и порез на део добити иностраног партнера који он трансферише из земље седишта предузећа. Порез на добит износио је 30%. Основницу опорезивања чини добит која се исказује као разлика добијена издвајањем из билансне добити средстава за резервни фонд и друге фондове (за развој производње, науке и технике и сл.). При томе се предузеће ослобађа опорезивања у току прве две године рада. Министарство финансија је имало овлашћење да смањује износ пореза или да одређено предузеће у потпуности ослободи те обавезе. Пре-

- 1). Постановление Совета Министров СССР, Но 48, од 13-1-1987. и Постановление Совета Министров СССР, Но 49, од 13.1.1987.
- 2). "Економика и хизизн", Но 27/1990, стр.12-15.
- 3). Члан 1. ст.3 Уредбе.

дузеће је у том смислу било дужно да поднесе образложени захтев и потребну документацију. Код трансфера добити је инострани партнер у обавези да плати 20% пореза од суме трансфера. Заједничко предузеће упућује захтев Спољнотрговинској банци СССР-а за трансфер припадајуће добити, заједно са налогом за уплату пореза у савезни буџет и то у валути трансфера. И у погледу ове обавезе иностраног партнера, Министарство финансија је било овлашћено да смањи износ или да ослободи пореског обавезника уплате пореза. Основ за признавање таквих олакшица постојао је за заједничку производњу робе широке потрошње, медицинске технике и лекова, као и за неке друге делатности које су од посебног значаја за народну привреду и развој заједничког предузетништва на подручју Далеког Истока. Поред тога, у циљу додатног стимулисања оснивања заједничких предузећа на Далеком Истоку, њихова добит се није опорезивала за прве три године рада, а после тога се примењивала пореска стопа од 10%.

Међутим, упркос свим напред наведеним олакшицама у систему опорезивања заједничких предузећа, мере надлежних совјетских органа значајно су отежавале обављање њихове делатности. У том смислу се могу изрећи неповољне оцене у односу на законодавну делатност у сфери пореског система који се односио на заједничко предузетништво совјетских и иностраних партнера. Тако је, на пример, донета Уредба Савета Министара "О утврђивању пореза за извоз и увоз, као и пореза заједничких предузећа основаних на територији СССР-а. Уредба је донета 13.8.1990, а односила се на 1990.годину. Увођење пореза на увоз робе у СССР је озбиљно отежало развој заједничког предузетништва. Сва совјетска правна лица, изузимајући државна предузећа, од 1.јула до краја 1990.године, код увоза робе плаћала су специјални порез на увоз. Обрачунавање његове висине се вршило на основу валутне цене увозне робе, која је прерачунавана у рубље према службеном курсу, а затим су се на тако добијену основицу примењивали одређени коефицијенти у распону од 3-15 јединица, зависно од врсте робе. Тако, на пример, код увоза компјутерске технике, увозник је био у обавези да, на име пореза, плати једну осмину од њене цене коштања и то у националној валути. Многе западне фирме, услед овога, су разматрале могућност даљег пословања у овако отежаним условима сарадње⁴⁾. Министарство финансија СССР-а је, у вези са поменутом Уредбом Савета Министара, 29.августа 1990.године, упутило инструктивни допис са прилогом "ставки" пореза за робу која је израђена у заједничким предузећима¹¹⁾. Пореска стопа се примењивала на основицу коју су чиниле малопродајне или договорне цене. Тако, на пример, памучне и вунене тканине и производи од пластичних маса су се опорезивали са 20%, свила и пиво са 40%, јувелирни производи од злата, затим шампањац, пенушава вина, коњак - 70%, ликер - 90% итд.

Даље подручје које је отежавало сарадњу у сфери заједничког предузетништва је питање гаранције за унети улог, као и гаранције за реализацију репатријације остварене добити. Многи пословни контакти и преговори поводом оснивања заједничких предузећа остајали су без резултата, управо због немогућности совјетске стране да обезбеди одговарајућу банкарску или пословну гаранцију. Када је реч о трансферу добити, њега је било могуће реализовати на више начина, односно облика:

- а) у новчаном еквиваленту израженом у некој од конвертибилних валута;
- б) испоруком производа из заједничке продукције предузећа;
- ц) испоруком робе других привредних организација са којима је заједничко предузеће имало посебне споразуме о међусобној сарадњи и пружању услуга;
- д) пружањем договорних услуга, или
- е) комбинацијом два или већег броја поменутих облика.

У пракси, совјетски партнери су начешће предлагали трансфер добити преко одговарајућег еквивалента у производима из продукције заједничког предузећа, који се стављају на располагање иностраном партнеру.

4). М. СХведов, Иностранце участники СП вступили против налога на импорт, "Коммерсант", Но 41/1990. стр.4.

Ступањем на снагу пакета законских прописа у СССР-у, као што је Закон о својини (ступио на снагу 1.7.1990.⁵⁾ Уредба Савета Министара од 19.7.1990. "О акционарским друштвима и друштвима са ограниченом одговорношћу"⁶⁾, Уредба о хартијама од вредности⁷⁾ и други, створена је правна основа за предузетништво акционарског типа.

Акционарско друштво се одликује оснивачким фондом који је подељен на одређени број акција једнаке номиналне вредности. Друштво одговара за преузете обавезе својом имовином. Општа номинална вредност издатих акција чини основни капитал друштва, који не може бити мањи од 500.000 рубаља. Минимална номинална вредност акције је одређена на 100 рубаља. Акционарско друштво може издавати акције на име и акције на доносиоца, при чему се совјетским грађанима могу издавати само акције на име.

Друштво са ограниченом одговорношћу има све одлике које су познате као његове опште карактеристике и у другим системима, а минимална сума коју Уредба предвиђа као учешће у оснивачком фонду, утврђена је на износ од 50.000 рубаља. Свако од учесника је дужан да у моменту регистрације унесе најмање 30% капитала од сопственог улога, који мора бити унет у целини најкасније годину дана од момента регистрације. За случај неиспуњавања те обавезе, учесник је дужан да плаћа 10% камате на основицу, коју чини висина дела улога који није унет у оснивачки фонд. Учеснику који у потпуности унесе свој улог издаје се потврда, која, међутим, нема карактер хартије од вредности.

Имајући у виду појаву акционарских друштава, а тиме и истицање посебне улоге хартија од вредности, потребно је указати и на неке њихове основне карактеристике.

У Совјетском Савезу је, како је већ подвучено, донета посебна Уредба о хартијама од вредности, као новчаним документима којима се потврђује право поседовања и одређују узајамни односи лица које је издало таква документа са њиховим имаоцима. Хартијама од вредности се, по правилу, предвиђа исплата добити у виду дивиденди или камате, као и могућност предаје другим лицима новчаних и других права садржаних у њима. Према поменутој уредби у хартије од вредности спадају: акције, облигације, државни благајнички записи, сертификати штедионица и меница.

Акције су хартије од вредности које издају акционарска друштва, предузећа, организације, комерцијалне банке, кооперативи и друга предузећа и организације којима се потврђује улог и чланство у акционарском друштву и право имаоца на део добити предузећа у виду дивиденде. Постоје три врсте акција и то:

- а) акције радног колектива;
- б) акције предузећа и
- ц) акције акционарских друштава.

Имаоци акција радног колектива могу бити само радници одређене привредне организације. Имаоци акција предузећа могу бити друга предузећа и организације, добровољна друштва, банке и кооперативи. Акције акционарских друштава се могу издавати совјетским грађанима искључиво на име, а за друге субјекте и инострана лица допуштено је издавање акције и на доносиоца, с тим што се независно од форме улога (валута, опрема, машине), вредност акција изражава у рубљама. За акције акционарских друштава дивиденда се исплаћује из остварене годишње добити.

За разлику од акција, облигације су хартије од вредности којим се потврђује да је њихов ималац унео одређени износ новчаних средстава и да му се по том основу има исплатити номинална вредност на коју хартија гласи и износ фиксно одређене камате, о року који је утврђен у самој хартији. Облигације се могу издавати како на име, тако и на доносиоца, окамаћене и неокамаћене (циљне), са слободним или са ограниченим прометом. Облигације свих видова се, по правилу

5). Закон о сопствености в СССР, "Правда", 10.3.1990. стр.4

6). "Економика и хизниј", Но 27/1990, стр.12-15.

7). Полозхение о ценцх бумаг, "Економика и хизниј". Но 29/1990.

уплаћују у рубљама, а изузетно под посебним условима и на основу одредби статута акционарског друштва, могу гласити и на инострану валуту. Међутим, независно од врсте валуте, којом је облигација плаћена, њена вредност се изражава у рубљама.

У односу на имаоца облигација, крупни акционари нису само прости примаоци дивиденде. Они обједињују и предузетничку делатност, представљени су у руководећим органима и активно учичу на вођење послова друштва. Дакле, од свих хартија од вредности, акције су најтежње повезане са развојем производње, будући да у себи обједињују две операције: обезбеђење средстава за обављање делатности друштва и учешће у остваривању функције управљања. Из тога и произилази закључак да имаоца акције у већој мери; у односу на имаоца облигација, учествује у ризику пословања, па сходно томе треба и да оствари и већу добит за случај успешног пословања друштва. Посматрано са макро плана, издавање акција је повезано и са изменом форме својине и представља начин трансформације државне у акционарску, приватну и друге облике својине. Сви ти процеси, са своје стране, учичу на проширење круга привредних субјеката, укључујући и страна лица. Истовремено се смањује значај финансирања производних капиталних улагања из центра и увећава удео сопствених ресурса предузећа.

На крају овог излагања ваља подвући да је са престанком Совјетског Савеза дошло до убрзане активности на плану доношења самосталних законских прописа у појединим независним државама. Међутим, та делатност је у првом реду усмерена на изградњу дела правног система који се пре свега односи на подручје јавних овлашћења самих тих држава. У привредним односима у многим од њих се још увек примењују норме доскорашњег савезног законодавства уз услов да оно не противуречи когентним прописима самосталне државе. Поред тога, краткотрајна искуства о страним улагањима на целокупном подручју ранијег Савеза се заснивају на одредбама савезног законодавства. Међутим, у наредном периоду је нормално очекивати појачану законодавну активност доскорашњих република из састава СССР-а и на плану регулисања иностране инвестиционе делатности⁸⁾. Но, када је реч о основним организационим облицима улагања страног капитала, ваља очекивати да ће се у свим државама чланица Савеза и оним које то нису, задржати позитивни тренд успостављен законодавством СССР-а о прихватању у свету проверених решења у овој области.

III Закључак

На подлози датог прегледа и кроз анализу дела односа о улагању иностраног капитала и појави предузетништва, несумњиво је да су се у том сектору, у односу на традиционално стање са познатим, до недавно владајућим односима, десиле крупне промене. После најновијих политичких догађаја, престанком постојања СССР-а, законодавна функција је прешла на новостворене независне државе. Међутим, у већини од њих су ранији савезни прописи само преузети, или су донети нови законски текстови са сличним или истоветним решењима. У многим од ранијих савезних република примењиваће се, до доношења закона и изградње новог правног система, извори права који потичу из ранијег савезног законодавства, под условом да не противрече прописима нових држава. Са друге стране, самостална пракса и поједина специфична искуства у новоствореним државама још није изграђена. Али, убудуће ће бити посебно значајно и потребно истраживати даље правце промена и развоја односа на овом подручју. Традиционални облици трговинске сарадње ће свакако и због те своје традиционалности и класичног призвука, као и промењених односа на глобалном плану у међународној заједни-

8) Тако је, на пример, Русија донела свој Закон о иностраним инвестицијама (Закон РСФСР об иностранным инвестициях в РСФСР, "Советская Иуститица", 23-24/1991. стр.53-59), али се још увек примењује Уредба о акционарским друштвима и друштвима са ограниченом одговорношћу из ранијег савезног законодавства.

ци, пружати мање могућности нашим предузећима за заједничку привредну делатност. Нови организациони облици страних улагања на територији Заједнице Независних Држава, створени променама у савезном совјетском законодавству, су сасвим блиско профилисани и подсећају на широко прихваћена традиционална решења из ове области. Тржишни облици субјекта привређивања створени и отворени и за инострани капитал, истина под не сасвим повољним условима тржишног привређивања, опредељиваће партнере из развијених земаља са запада на пласман капитала и технологије у заједничке пројекте, што ће постепено појачавати конкуренцију и све више сужавати раније оквире и обим сарадње наших предузећа са овим подручјем. Полазећи од карактера промена насталих у савезном законодавству, на подлози којих је и дата ова анализа, као и закључака да се та решења увек примењују и да ће одлучујуће утицати на даље уређивање односа по основу страних улагања, пословни интереси налажу да се наши субјекти укључују у те нове облике повезивања и сарадње. Паралелено са тим биће потребно изучавати и све промене у овој области које се могу очекивати у појединим новонасталим државама.

Доц. д-р Александар Чирич

**ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ САЗДАНИЈА НОВЫХ
ОРГАНИЗАЦИОННЫХ ФОРМ ИНОСТРАННЫХ
ВЛОЖЕНИЙ НА ТЕРРИТОРИИ СОЮЗАНЕЗАВИСИМЫХ
ГОСУДАРСТВ**

-Резюме-

В стаьр автор исследует переменё означабщие суть перехода на качественно новёе формё и условия реализации прёмых иностранных капиталовложений на территории Соёза Независимёх Государств.

В первой части автор анализирует положение совместнёх предприятий, как формё хоёяйствования с смешанным капиталом.

Во второй части автор дал обзор решений относящихся на акционерное общество и общество с ограниченной ответственностью, а также акции и облигации как значительнёх форм ценностнёх бумаг.

В заключении автор указёвает на целестнообразность включения иностранных субъектов в новёе формё делового сотрудничества с партнёрами в отдельёх недавно созданныёх независимёх государствах.

